

PAGINA 2

Het kerkschip voer mee met de loggers

PAGINA 3

Leen Spaans werd rooms-katholiek

PAGINA 5

Liever baden dan bidden

VERDER: Tere doopjurkjes ■ Zonder vis geen eten ■ Geworteld in geboortegrond ■ Uitwaaien op de Pier ■ Lourdesgrot aan zee ■ Dorstige uilen

FOTOGRAFIE: JOLLY VAN DER VELDEN

Tweehonderd jaar badplaats Scheveningen

De badplaats Scheveningen viert dit jaar het tweehonderdjarig bestaan. Scheveningen is ondenkbaar zonder de kerk. In dit zomernummer – van oudsher het 'Badnummer' van *Kerk in Den Haag* genoemd – gaat het over 'geloven op Scheveningen'.

Vissersdorp-theologie 'Bij een badplaats hoort wereldse wuft'

INTERVIEW Hoe kun je het geloofsleven in vissersplaatsen omschrijven? Barend H. Weegink, predikant, kent de hervormde gemeente in Katwijk en de Oude Kerk op Scheveningen, waar hij nu waarneemt. Hij doet een poging.

Kun je spreken van een bepaald type geloof in vissersdorpen?

'IK LAAT ROOMS-KATHOLIEKE vissersdorpen zoals Volendam even buiten beschouwing. In het protestantse Scheveningen, Katwijk en Urk kun je wel een lijn zien. De mensen zijn niet op de enkeling gericht, eerder gaat het om de gemeenschap. Al eeuwen kijken

ze vanuit het water naar het land, daar zien ze het hele dorp. De verbondsgedachte in de Bijbel weerspiegelt het bewustzijn van dat collectieve. Men verdient – of verdiende – zijn brood op het water en was vaak weg van huis. Het geloofsleven is daardoor ingekleurd:

Lees verder op pagina 2

Oud-politicus Jan Pronk had één wens:

'Lopen tot het einde van het havenhoofd'

INTERVIEW Oud-politicus Jan Pronk groeide op in de Jurriaan Kokstraat op Scheveningen. Nog altijd wil hij 'terug naar de kust'.

OF HIJ NU ERGENS IN EEN BUITENLAND woonde of in Krimpen aan de Lek, oud-minister Jan Pronk (jarenlang PvdA-politicus) bleef in zijn hart een trotse Scheveninger. Hij is gevormd door een orthodox-christelijke opvoeding en door inspirerende preken in de Badkapel. Altijd wil hij terug naar kust. 'Die

is uniek. Den Haag is de enige open stad aan zee, niet ommuurd door snelwegen.'

Klederdracht

Op de leestafel liggen de Scheveningsche Courant en De Scheveninger, huis-aan-huisbladen die een oud-ambtenaar trouw bij hem in de bus gooit. Pronk woont iets buiten het verspreidingsgebied. 'Ik neem ze helemaal door.' Hij wil graag dat zijn vrouw Tineke Zuurmond bij het gesprek aanwezig is, want ook zij heeft een band met Scheveningen.

Toen zij voor het eerst uitgingen, was de vraag thuis 'van wie is hij er eentje?'. 'Dat zat wel goed', weet mevrouw Pronk nog. Jan was zoon van een zeer geliefde onderwijzer op de Koningin Emmaschool en zijn opa was al op zijn negentiende schipper van een logger. Pronk ontdekte later dat zijn grootvader en die van zijn vrouw (een binnenvaartschipper) naast elkaar woonden in de Katwijkstraat. Scheveningen is dus echt een dorp.

'Van wie is hij er eentje?'

Jan Pronk groeide op in de Jurriaan Kokstraat in een tijd dat er nog veel vrouwen in klederdracht liepen en de tonnen in de haven lagen. Hij bezocht verschillende kerken. 'Ik keek welke dominee zou voorgaan. Poldervaart, Van Heerden, Buskes, Roscam Abbing, die spraken me aan. Ik herinner me een serie preken over het herderlijk schrijven *Christen zijn in deze samenleving*. Niet verticaal, maar horizontaal: de kerk was maatschappelijk georiënteerd.' Pronk en zijn echtgenote zijn een tijd onderwijzer geweest op de Westhill zondagsschool in de Nieuwe Kerk, naast theater De Appel.

Eerste badhuis

Later was de oud-politicus trouw bezoeker van dit gezelschap. 'EVEN een anekdote. Aus Greidanus van De Appel regisseerde een paar jaar gele-

Hup, de zee in voor het ja-woord

Hoe kan een Scheveninger duidelijker zijn ja-woord aan God geven, dan met een duik in de zee? De Reality Church, een kerk met zo'n honderd leden, 8 jaar geleden opgericht, laat met haar doopfeesten alle nuchterheid varen. Nieuwe gelovigen geven zich over aan de grillen van de golven. De kerkgangers komen 's zondags samen in de blauwe loods op het Norfolkterrein.

Lees de online reportage: kerkinderhaag.nl/reportage/realitychurch

den de landing op zee van prins Willem. Ik was in Costa Rica, maar volgde de rechtstreekse uitzending op tv. Het voelde alsof ik thuis was.' De viering van tweehonderd jaar Scheveningen is eigenlijk een soort familiefest, want Jacob Pronk die het eerste badhuis stichtte is een voorvader van Jan Pronk. 'Die stamboom is een soort piramide.'

Zo kan het gebeuren dat een Jan Pronk nu in de gemeenteraad zit, voor de VVD. Geen directe familie, maar de bekende Scheveninger kan het wel waarderen dat hij zich inzet voor het dorp.

Zelf stemden hij en zijn vrouw voor het eerst ChristenUnie bij de gemeenteraadsverkiezingen. 'Dat was best wel spannend.' De 78-jarige Pronk is bezig met zijn achtste boek, over Suriname. Hij moet wel letten op zijn gezondheid na een zwaar hartinfarct vorig jaar. 'In het ziekenhuis in Zwitserland zei ik al dat er één ding was dat ik zo snel mogelijk wil doen, ik lag me erop te verheugen: dat is tot het einde lopen van het havenhoofd.'

HANS HEMMES

Jan Pronk.

Diensten en huisbezoek op volle zee

Bezielt zingen de vissers in hun deinende kerkzaal

ACHTERGROND Een kerk die jaarlijks 23.000 mijl aflegt op volle zee om dichtbij de gelovige vissers te zijn. Het lijkt een ongelooflijk verhaal, maar het is de geschiedenis van hospitaal-kerkschip De Hoop. Dertig jaar geleden gestopt, maar nog niet vergeten.

Hospitaal-kerkschip De Hoop, afgemeerd in Scheveningen in 1975. BRON: HAAGS GEMEENTEARCHIEF. FOTOGRAF: ROBERT SCHEERS.

DE SCHEEPSFLUIT KLINKT EN DE bel luidt een aantal malen krachtig, als uitnodiging om aan boord te komen. Op de achtergrond het ruisen van de golven. De marconist zegt: 'Ik ga u doorverbinden met de kerkzaal en wens u een goede ontvangst.' Daarna begint een dienst met veel samenzang, een overdenking en gebed. Familie van de vissers konden dat thuis volgen via de radio en de bemanningsleden op hun schepen. Als ze in de buurt waren, gingen ze voor anker, stapten in een sloep en woonden de dienst bij.

Zo ging het wekelijks op het hospitaal-kerkschip De Hoop. En dat 90 jaar lang, tot het schip in 1988 uit de vaart werd genomen. Een witte vlag met de B van Bethel (Huis van God) in top als teken dat iedereen welkom was. Een toeverlaat en bakken voor Scheveningse en Katwijkse vissers die ver van huis waren. De Hoop voer altijd met hen mee naar de viswateren op de Noordzee, Ierse zee of Atlantische Oceaan. Het kon flink spoken op zee, maar dan was de redding nabij.

Scheepsjongen

Dankzij Ip's die in 1967 en 1973 zijn gemaakt, kunnen de diensten herbeleeft worden alsof je er zelf bij bent. De gezagvoerder Rog bespeelt vol verve het orgel in de zaal. Nog steeds aangrijpend is het gezang van de 16-jarige scheepsjongen Huug Meyvogel. Zijn 'Welk een vriend is onze Jezus' zal menig visser een brok in de keel hebben gebracht. Fans van de ongeschoolde zanger plaatsten de opname op YouTube. Hoe bezielt zingen de vissers in die deinende kerkzaal! Psalmen en liederen van Johannes de Heer die erg populair waren: 't Gebruis der zee doet

Gij bedaren, Geef de Heiland 't roer in handen, Ik zie een poort wijd open staan en Blijf bij mij Heer. Een visser noemde het schip ooit 'een Godsgeschenk, een engel van gerechtigheid'. Een predikant omschreef het geloof van een visser als 'rechtlijnig en ongecompliceerd'. 'Werkend op een stampend en slingerend dek voelt hij zich heel dicht bij God.' Dat tekende

'Ik wens u een goede ontvangst'

Arend van den Brink op toen hij in 1984 meevoer met de Hoop. Een van de bekendste bemanningsleden was auteur Jan de Hartog.

Apotheek

Het hospitaal-kerkschip was in 1898 in het leven geroepen door dominee Chambers van de Engelse kerk in Amsterdam en werd later gefinancierd door de rijksoverheid. Het was volledig toegerust om hulp te bieden. Er waren noodvoorraden, een ziekenzaal, apotheek en röntgenapparatuur aan boord, alsmede een arts en 'verpleegkundige'. In 1982 hielp De Hoop 282 vissersschepen en behandelde men 190 mensen. Tijdens elke reis van drie weken voer er een dominee mee, gereformeerd of hervormd. Hij legde op volle zee ook 'huisbezoeken' af en deelde lectuur uit. In 1988 draaide minister Braks de geldkraan dicht. Maar het gezang op De Hoop leeft voort op YouTube.

HANS HEMMES

BELUISTER DE VIERING OP KERKINDENHAAG.NL/ACHTERGROND/KERKSCHIP

Wereldse wuft

Vervolg van pagina 1

kwamen de mannen wel weer levend terug? Ze zien de leiding van God in de schepping en in de geschiedenis, ook al is die vaak ondoorgrondelijk. Ze hebben vertrouwen, ook als dingen tegenzitten. Er is een vrij basale opvatting van de Bijbel, men hecht aan heilsfeiten, er is een zekere orthodoxie en een wat ernstige toon in de prediking.'

Is daarin verschil tussen Katwijk en Scheveningen?

'De Scheveningers kijken vaak wat op tegen Katwijk, dat nog niet zo verloren is aan de wereld. Ook in Katwijk verbreekt het kerkelijk leven, maar op Scheveningen is het duidelijk dunner geworden. Scheveningen heeft van oudsher meer invloed van buiten: het heeft een haven en het is een bad-

FOTOGRAF: JOLLY VAN DER VELDEN

valt me op dat ze er beter Engels spreken dan de Katwijkers.'

Kopt het beeld van sommigen, dat op Scheveningen 'niets mag'?

'Dat was vroeger, hoor ik, maar dat is echt niet meer zo. En ook toen was het geloof best plooibaar: de vrouwen aan de wal bepaalden de emotionele accenten in de godsdienst; die mannen waren op zee en kwamen soms niet eens toe aan belijdenis doen. Zoals de golven en de baren bewegen, zo be-

weegt hun geloof ook. De Scheveningers houden van de schepping en daardoor mogen ze ook genieten van

'Scheveningers zijn vrolijk en zangerig'

het leven. Ik zie vooral veel ruimte voor beleving: lekker zingen, het liefst Johannes de Heer, een eenvoudig geloof dat troost en vertrouwen geeft, iets waar je wat aan hebt. En ook kunnen ze goed leven met open vragen. God heeft de antwoorden wel, Hij leidt. Met wat diepere theologische vraagstukken houdt men zich niet bezig.

Ik vind de Scheveningers vrolijke mensen, zangerig, vriendelijk, ik hoor weinig geklaag. Ze nemen de gelegenheid om hen die op zee bleven te herdenken, maar daarna is er weer die blik op de toekomst: vooruit. Het zijn meestal niet de grootste filosofen die aan de kust wonen, meer zijn het doeners: handen uit de mouwen, spierkracht. In een paar maanden tijd hebben ze de Oude Kerk fantastisch opgeknapt, helemaal aangepast aan deze tijd. Het zijn sterke, positieve mensen.'

MARGOT C. BERENDS

Firma A. N. Kerkhof & Zn
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:

- levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra:

- Sorghvliet Groot Hertoginnelaan 1
- Waldeck Oude Haagweg 28
- Nootdorp Veenweg 14

of uitvaartcentrum naar uw keuze

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
070 345 16 76
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familietraditie

want met afscheid begint herinnering

Van Der Helm
uitvaartzorg

Voor een waardevol afscheid met zorg en respect afgestemd op ieders persoonlijke wensen.

Veenweg 14, Nootdorp
Damlaan 64, Leidschendam
Ina Boudier-Bakkerstraat 5, Delft
De Sillestraat 182, Den Haag

070-3202040 - www.vdhuz.nl - 015-3101643

Engelen & Spoor
UITVAARTVERZORGING

Gericht naar uw persoonlijke wensen

Verzorgen en hulp bij verzekeringen en deposito's

Diverse uitvaartcentra beschikbaar, o.a. 'Sorghvliet', Groot Hertoginnelaan, 's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassastraat 110, 's-Gravenhage
Tel. (070) 350 7000
(dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl www.engelenenspoor.nl

pcob
Gemeenschappelijk actief

Voor én door 50-plussers!

Zoals:

- Hulp bij belastingaangifte
- Advisering voor Ouderen
- Korting ziektekostenverzekering

Wordt nu lid – info 06-23979374

Jubileum Prinses Julianakerk met stoere zangers

Ooit zijn ze gedoopt in zo'n teer jurkje

REPORTAGE Veel Scheveningse families en ook het predikantsgezin van 90 jaar geleden zijn er niet aan ontkomen: het noodlot met de dood als gevolg. Des te dankbaarder zijn ze voor iedere dag. De Prinses Julianakerk viert feest.

Doopjurkjes die door gemeenteleden waren ingeleverd. FOTOGRAF: MARGOT C. BERENDS

TOEN DE MOEDER VAN GERRIT Rog zwanger was, overleed haar man. In de machinekamer waar hij zich bevond brak brand uit. Vier jaar later stierf de moeder aan leukemie. De kleine Gerrit werd door een oom en tante opgevoed. 'En kijk nou es', zegt hij in de tuin bij de Prinses Julianakerk, een glas wijn in de hand, 'ik ben al 56 jaar getrouwd, en heb kinderen en kleinkinderen. Ik

ben God iedere dag dankbaar.' Vandaag bestaat deze kerk in Duindorp negentig jaar. Er komen vooral Duindorpers, maar ook wel Scheveningers uit 'het oude dorp'. De Prinses Julianakerk heet net iets losser te zijn dan de Oude Kerk die in de Keizerstraat staat, vlakbij zee.

Het zijn twee dorpen, vertelt Rog, maar het is allebei Scheveningen. De zee bindt, en het zware werk dat die

zee met zich meebrengt, soms met de dood als gevolg. Iedereen heeft zo zijn verhalen in de familie. En dan is het God die troost en de kerk die het vertrouwen levend houdt.

Feesttent

In de feestelijke kerkdienst bevindt zich de kleinzoon van dominee Tigelman die negentig jaar geleden de eerste steen legde van dit gebouw. Uit

de preek blijkt dat deze bijzondere gast door een soortgelijk wonder als bij Gerrit Rog hier zit: de predikant en zijn vrouw kwamen enkele jaren na die eerstesteenlegging om bij een auto-ongeluk. 'Een schok voor de gemeente.' Maar het leven ging door.

De boodschap van de preek is 'leer ons onze dagen tellen'. Ds. Van Harten haalt de Duitse theoloog Bonhoeffer (1906-1945) aan: 'Elke morgen is een

nieuw begin van ons leven. Elke dag is een afgesloten geheel. De huidige dag is de grens van onze zorgen en moeiten. De dag is lang genoeg om God te vinden of te verliezen.'

'Wat hebben we een lol met elkaar'

Dit dankbare bij de dag leven lijken de Scheveningers vandaag extra in praktijk te brengen. Na afloop van de dienst is er koffie met een uitbundig gebakje en al snel worden wijn en hapjes aangerukt. In de feesttent in de kerkentuin is een vrolijke stemming. Iemand zegt: 'Hoezo zijn de Duindorpers vandalistisch? De tent met alle spullen is een hele nacht onaangevoerd blijven staan!' Er klinkt instemmend gelach.

Blaauwe strik

Dat de Scheveningers het leven lijken te vieren, is ook te merken aan het Christelijk Mannenkoor Scheveningen, dat een groot deel van de dienst van zich laat horen. 'Ruwe bolsters, blanke pitten, en wat hebben we een lol met elkaar', zegt voorzitter Klaas Salverda (oud-eindredacteur van KDH) over de koorleden. Het is opvallend hoe zoveel kerels tegelijk zo zacht kunnen zingen.

Het is een prachtig geheel: vijftig mannen in zwart pak met blauwe strik die de kerk vierstemmig toezingen, en aan de zijanten van de kerk slingers van tere witte doopjurkjes. Wie weet zijn deze mannen wel in deze jurkjes gedoopt. Ze zingen nog steeds Gods lof. De traditie gaat door.

MARGOT C. BERENDS

REPETITIES CMS: MAANDAG 20-22 UUR, PRINSES JULIANAKERK. INFO 06-15 19 23 63, CMSSCHEVENINGEN.NL.

Leen Spaans werd onlangs rooms-katholiek

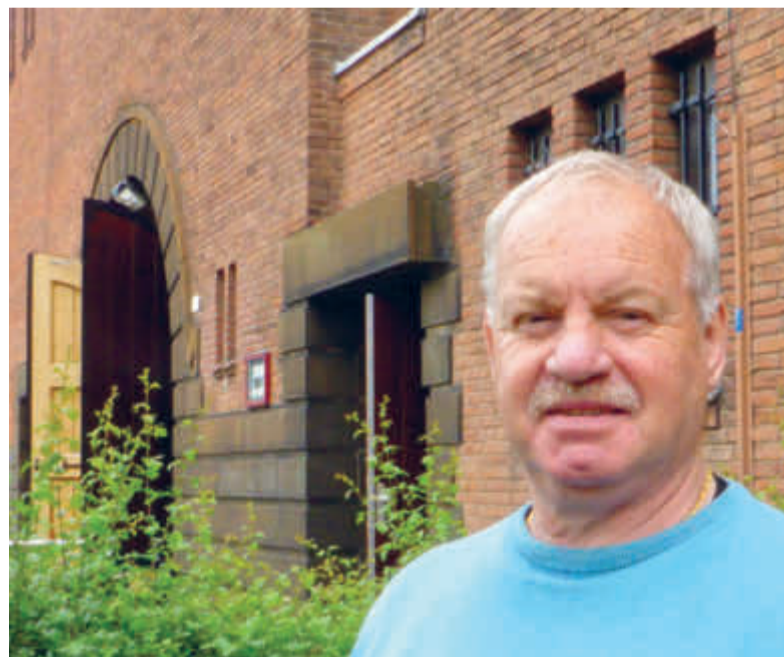
'Ik werd op mijn schouder getikt, maar door wie?'

INTERVIEW 'Ik ben geen prater, ik ben een doener', vertelt Leen Spaans. Een lezing in de Scheveningse Antonius Abtkerk leidde tot veel vrijwilligerswerk. Sinds afgelopen Pasen is hij officieel katholiek.

LEEN SPAANS IS EEN RASECHTE geboren en getogen Scheveninger, opgegroeid in de Stuurmanstraat, op school gezeten aan het dr. De Visserplein. Hij heeft een paar jaar op een vissersboot gewerkt, in navolging van zijn vader en grootvader die altijd gevaren hebben. 'Maar ik vond dat vissersleven maar armoe. Het waren de jaren '60, ik zat liever op mijn brommertje dan op de boot.'

Steenkje

Na zijn pensionering bezocht Leen een lezing in de Antonius Abtkerk (Scheveningseweg) over de architectuur en geschiedenis van het gebouw. Die interesse heeft hij altijd gehad. Waar hij ook met zijn vrouw Elly op vakantie ging: overal moesten er kerken, moskeeën of boeddhistische tempels bekeken worden. Uiteindelijk heeft het bijwonen van die lezing geleid tot vrijwilligerswerk voor zowel

Leen Spaans bij de Antonius Abtkerk. FOTOGRAF: GREET KAPPERS

de Antonius Abtkerk, waar hij de tuin onderhoudt, als de Jacobuskerk aan de Parkstraat, waar hij elke vrijdag helpt schoonmaken. Want: 'Die mooie kerken moeten bewaard blijven en daar wil ik mijn steentje aan bijdragen. Ik

ben niet zo'n prater, ik ben meer een doener. Ik ben niet religieus opgevoed en nooit lid van een kerk geweest. Elly is wel rooms-katholiek opgevoed, maar we hebben daar tot vorig jaar niets mee gedaan.'

In de paasnacht van 2017 was Leen aanwezig bij de doop van een vriendin. 'Ik zat gewoon in die kerk te kijken en voelde ineens dat ik op m'n schouder werd getikt. Maar er was niemand in de buurt, dus hoe kon dat? De vriendin zei later tegen me: "Mischien moet jij ook gedoopt worden." Ik was het alweer vergeten toen de priester van de Jacobuskerk me erop aansprak. Van het een kwam het ander en uiteindelijk ben ik in de paasnacht van dit jaar in de Jacobus gedoopt. Als

'Ik zat liever op mijn brommertje dan op de boot'

voorbereiding op de doop heb ik bijeenkomsten met andere geloofsleerlingen meegemaakt en samen met Elly aan de Alphacursus deelgenomen. Toen ik mijn mede-dopelingen samen bij de kerk zag staan dacht ik: we zijn net één grote familie. Zo voelt het ook echt.'

'Er is wel iets veranderd doordat ik katholiek ben geworden. Ik denk anders over de dingen, ik wil meer voor andere mensen doen. Ik ben ook vrijwilliger geworden bij ziekenhuis Antoniusshove. Daar breng ik twee zondagen in de maand zieke mensen naar de kerk. En omdat ik voor de Antonius Abt met de wijkbus ook twee keer per maand mensen naar de mis breng, zit ik nu elke zondag wel ergens in de kerk.'

GREET KAPPERS

advertenties

In de Abdijkerk klinkt alles mooier!

Orgelrecitals
iedere zondagmiddag
juli en augustus, 15.30 uur
toegang gratis

Willem III straat 40
Den Haag-Loosduinen
www.abdijkerk.info

Reinoud Schoemaker,
LETSELSCHADE ADVOCaat
Uw letsel mijn zorg
070 - 40 43 34 6
ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

JOHAN WASSENAAR
VERZEKEREN DE MAAT BIJ WEDERWAAR

Prins Hendrikstraat 133, 2516 HK Den Haag, 070 343 75 19
info@johannwassenaar.nl, www.johannwassenaar.nl

Het echtpaar Toet-Spaans gedijt in Den Haag

‘Jan de visserman moet vechten voor een plaatsje’

INTERVIEW Coby en Ment Toet vertrokken noodgedwongen uit Scheveningen. Maar voor hen betekende het uiteindelijk dat ze vrijer konden ademen. ‘Er zijn belangrijker dingen dan schone ramen en een geveegd stoepje.’

Coby en Ment Toet-Spaans kijken terug op hun Scheveningse jonge jaren.

ALS MENT TOET BEGINT OVER zijn tijd als visser, kun je maar het beste een woordenboek Scheveningse visserstaal bij de hand houden. Vrijwel geen enkele vakterm van de 83-jarige Scheveninger behoort tot het gangbaar taalgebruik. Met uitzondering misschien van ‘een goede trek’, wat ‘een goede vangst’ betekent. Zoals die keer dat de bemanning van de Scheveningen 162, waar Ment deel van uitmaakte, tien ‘last’ haring met de ‘stropen’ (netten) naar binnen haalde. Die tien last bestond uit 170 ‘kantjes’ à zeventig kilo haring. Ment heeft er nog een kleine zwart-witfoto van, waarop hij in oliejas gehuld tot zijn enkels in de vis staat.

Op zijn veertiende monsterte Ment Cornelis Toet aan op een logger, een type vissersboot dat veel werd gebruikt voor de haringvisserij. Pa Toet

was visser en zijn zoon volgde in zijn voetsporen voor een vast loon van zes gulden in de week. Dat vaste loon was een stap vooruit – vóór die tijd zorgde de visserij voor een onzeker bestaan. ‘Ment heeft armoede gekend thuis’, meldt zijn vrouw Jacoba (Coby) Toet-Spaans (78). ‘Als je geen vis ving, had je

‘Als je geen vis ving, had je geen eten’

geen eten.’ Coby’s vader was aanvankelijk ook visser, maar stopte ermee. Hij ging voor een bakkerij werken en nam een krantenwijk, zodat er in huize Spaans een vast inkomen kwam. Coby begon als veertienjarige als ‘koffie-meisje’ bij de nettenboetsters op het veld aan de Harstenhoekweg, even

buiten het dorp. ‘Toen ik boette, was mijn eerste weekgeld een tientje. Daar maakte je zesenvijftig uur voor.’

Einde van de wereld

De visser en de nettenboetster bleken elkaar erg aardig te vinden, trouwden in 1960 en gingen inwonen bij de ouders van Coby aan de Dr. Lelykade. De woningnood was ook in Scheveningen groot en het jonge echtpaar durfde voorlopig niet op een eigen huis te hopen. Een rampzalige gebeurtenis was er de oorzaak van dat ze hun geboortedorp vier jaar na hun huwelijk zouden verlaten, om er nooit meer terug te keren. Ment was opgeklommen tot matroos en kreeg aan boord van de Scheveningen 52 een ongeluk, waardoor hij op zijn achtentwintigste werd afgekeurd voor de visserij. ‘Ik kon geen mand meer optillen en zakte door mijn benen.’

Ment kon aan de slag op een tanker op de binnenvaart, met de Botlekhaven in Vlaardingen als thuisbasis. Het paar was toe aan een tweede kind en ‘toen werd het gewoon te klein’, zoals Coby zegt. Werkgever Caltex zorgde voor een huis in Vlaardingen en Ment en Coby kozen eieren voor hun geld. Dat was heel wat. Coby: ‘Als een Scheveninger van Scheveningen afgaat naar Vlaardingen, dat was het einde van de wereld.’ Zeker voor de familie van Coby. ‘Ik kwam uit een streng christelijk milieu. Dat geloof heeft een zwaar stempel gedrukt. Niks mocht er, alles was kwaad.’

Ruimte

In Vlaardingen opende zich een hele nieuwe wereld. ‘Scheveningen is bekrompen’, zegt Coby. ‘Iedereen kijkt

naar elkaar: ‘heb je gezien wat ze aan heeft’ en zulk soort dingen meer.’ In het havenstadje ontmoetten Ment en Coby ‘veel andere mensen’ en hadden ze intensief contact met hun socialistische bureaus. ‘We praatten over politiek en alle vragen die in het leven voorbijkomen. In Scheveningen had je het huishouden en dat was genoeg. Maar er zijn belangrijker dingen in het leven dan dat mijn ramen schoon zijn en mijn stoepje geveegd is.’ Ment werd definitief afgekeurd en de uitgeweken Scheveningers kwamen in Den Haag terecht, waar de vrijheid nog vele malen groter bleek te zijn. Coby: ‘De ruimte die je hier hebt, vind ik gewoon veel fijner om je te ontwikkelen en je leven te leven zoals je wilt.’ Coby maakte schoon in Bronovo,

De Lukaskerk steunde Ment en Coby door dik en dun toen hun zoon verlamd raakte na een arbeidsongeval. Leden van de kerk hielpen met de administratieve nasleep van het drama,

‘We hebben ons plekje gevonden’

stelden roosters op voor ziekenhuisbezoek en vroegen wat ze nog meer konden doen.

Of ze nog terug zouden willen naar het vissersdorp? ‘Scheveningen is Scheveningen niet meer’, zegt Ment. ‘Ze hebben er een klerezooi van gemaakt. De haven is geen haven meer,

Uit het familiearchief van het echtpaar Toet-Spaans.

schoolde zich om tot bejaardenverzorgster en kookte samen met Ment voor de Lukaskerk, waar ze sinds jaar en dag kind aan huis zijn. ‘Een heerlijke kerk. Daar hebben we ons plekje gevonden en hebben we eigenlijk geleerd wat het betekent om te geloven.’

helemaal volgebouwd met vreetten. Jan de visserman moet vechten voor een plaatsje.’ Coby, met zachte stem: ‘Je hebt wel gelijk.’ En dan ferm: ‘Nee, we zitten hier goed.’

MATTHIJS TERMEER

Arend Pronk blijft Scheveninger

‘Vlaggetjesdag ging niet door zonder mij’

INTERVIEW Er zijn nogal wat Scheveningers die in de diaspora wonen: niet meer op Scheveningen, maar her en der verspreid over Den Haag. Een van hen is Arend Pronk, hij woont in Zuidwest. Terug naar het dorp wil hij niet, ‘maar ik ben en blijf Scheveninger’.

AREND PRONK (86) WOONT AL bijna zestig jaar in Den Haag en heeft naar eigen zeggen nog steeds ‘Scheveningse ogen’. Dagelijks kijkt hij naar een ingelijste prent van Scheveningen aan de muur. ‘Daar ben ik erg trots op. Het geeft het Scheveningen van eind negentiende eeuw weer. Die strandstoelen heb ik nog

‘Het was blinde armoe’

meegemaakt, de bomschuiten niet. Mijn opa heeft op die bommen gevaren. Dat waren drijvende doodskisten, daar zouden ze nu geen kip meer voor krijgen. Maar hij heeft het allemaal overleefd.’

Visboer

Pronk verliet als jongeman het dorp van zijn voorouders, zonder in de voetsporen van zijn grootvader te treden. ‘Ik zou graag in Scheveningen gewoond hebben, maar er was geen woonruimte. Scheveningen kon geen kant op: in het zuiden de duinen, in het noorden de duinen, in het westen de zee. Waar konden we naartoe? Alleen naar Den Haag.’ Na zijn hu-

welijk woonde Pronk met zijn vrouw nog vier jaar in aan het Frankenslag, voordat het jonge stel met de komst van het tweede kind noodgedwongen vertrok. Pronk, weduwnaar inmiddels, zou de stad niet meer verlaten. Rouwig is hij er niet om. ‘Ik woon hier uit de kunst.’ Toch zegt hij: ‘Ik ben en blijf Scheveninger. Toen ik met de VUT was, ging ik de eerste dag meteen met de fiets naar Scheveningen.’

Hij groeide op aan de Koppelstokstraat. ‘Wij liepen door een stuk duin zo naar de haven. Nu is het helemaal volgebouwd, ik liep er gisteren nog met mijn kleinzoon. Destijds stond er niks tegenover ons huis, er was nog geen straat. Als we naar school gingen, liepen we altijd langs de haven. Dan keek je naar de loggers als ze binnenkwamen.’ De jonge Arend wilde graag naar zee en zou zijn kans krijgen bij zijn oom, schipper op een logger. Een operatie gooide roet in het eten. Pronks vader was er bovendien geen voorstander van. Hij had zelf gevaren, was visboer geworden en wilde zijn zoon behoeden voor het vissersvak. ‘Het was blinde armoe. Achteraf ben ik blij dat ik het niet gedaan heb. Ik was jong en had geen benul hoe zwaar het was. Met zijn twaalfen, dertien in een vooronder gepropt worden en met zijn tweeën in een kooi. Dat is niet prettig.’

Verhaagst

Er lag een andere loopbaan in het verschiet. Arend Pronk werd jongste bediende bij een aannemer, volgde de Handelsavondschoon en trad in dienst

bij rubberfabriek Vredestein in Loosduinen. ‘Vredestein is voor oudere Hagenaars een begrip. Half Den Haag heeft in die fabriek gewerkt.’ Na drie-

entwintig jaar stapte hij over naar de verzekeringsbranche, achtereenvolgens de Zeven Provinciën en Nationale Nederlanden. Scheveningen trok

Met deze 19de eeuwse prent denkt Arend Pronk terug aan het Scheveningen van vroeger.

(‘Vlaggetjesdag ging niet door zonder mij’), maar niet genoeg om er weer te gaan wonen. ‘Op een gegeven moment ben je zo verhaagst. Wat heb je nog in Scheveningen te zoeken?’

Volgens Pronk zijn de inwoners van het vissersdorp van oudsher ‘een apart verhaal’. ‘Scheveningers zijn geen Hagenaars. Voor de oorlog lagen een Hagenaar en een Scheveninger elkaar niet. Wij waren natuurlijk een dorpsgemeenschap. Christelijk, grotendeels protestants. Wij waren een apart volkje, zo zagen de Hagenaars

‘Ze vonden ons een apart volkje’

dat. Misschien dat er onder oudere Scheveningers nog een restantje rivaliteit met Hagenaars is.’

Arend Pronk is van huis uit hervormd, met een vader die als in het zwart geklede ouderling de Prinses Juliana-kerk in Duindorp bezocht. ‘Wij als jongeren gingen naar de Nieuwe Kerk en de Badkapel.’ Tegenwoordig woont hij wekelijks de dienst van de Shalomkerk bij en gaat hij daar iedere maand naar de spelletjes- en koffieavond. ‘Een warme gemeente, spontaan, fijne omgang, gezellig ook. Bij binnenkomst krijg ik altijd een schouderklopje: hallo Arend. Een gemoedelijke sfeer. Ze weten dat ik Scheveninger ben, dat steek ik niet onder stoelen of banken.’

Pronk is lang niet de enige. ‘Ik denk dat als er in de Shalomkerk wordt gevraagd of de Scheveningers willen opstaan, dat de helft dan opstaat.’

MATTHIJS TERMEER

Weinig bezoekers Badhuiskerk

Toeristen gingen liever baden dan bidden

ACHTERGROND Ooit was er een kapel speciaal voor de badgasten, maar toen die niet massaal ter kerke bleken te gaan, kregen de Scheveningse hervormden het gebouw. Inmiddels neemt de Nieuwe Badkapel een heel eigen plaats in. Een historisch overzichtje.

IN DE TWEEDE HELFT VAN DE Negenentiende eeuw komt Scheveningen als badplaats aan zee tot bloei. Om de protestantse badgasten de gelegenheid te bieden een zondagse godsdienstoefening bij te wonen, nam een Haagse dominee het initiatief tot het bouwen van de Badhuiskerk of 'Protestantse kapel' aan het Gevers-Deynootplein. De kerk ging in 1874 open; soms ging ook een Engelse of Duitse predikant voor.

Scheveningen kon derde gebouw goed gebruiken

Het bezoekersaantal viel echter zo tegen dat de Nederlands Hervormde kerk in Scheveningen het gebouw wel wilde overnemen. Zij kon een derde kerkgebouw goed gebruiken, door de groei van de Scheveningse bevolking. Vanaf

1903 was de kerk ook buiten het badseizoen open. De kapel verdween met de herinrichting van het Gevers-Deynootplein en in 1916 werd de Nieuwe Badkapel in gebruik genomen, ontworpen door de Scheveninger W. Ch. Kuijper jr.. Met duizend zitplaatsen, een kenmerkend Grieks kruis als grondvorm, koepels en prachtige kleuren.

Spreekkanonnen

De archieven laten zien hoezeer de Nieuwe Badkapel een bijzondere positie verwierf in het kerkelijk leven in Scheveningen én Den Haag. Voor veel mensen was de kerk wel erg Haags en elitair. Niet door het bezoek van badgasten, maar door de sfeer en de vernieuwingen in de kerk. Al snel wijkt veel af van de andere Scheveningse kerken: aanvankelijk geen eigen predikant, geen middagdiensten, een vrouwelijke organist, veel orgelconcerten.

De kerk haalde sowieso frequent het

Toeristen stappen uit de tram aan het Gevers Deynootplein, vlakbij de Badkapel (1904) die herkenbaar is aan de twee torentjes.

Haagse nieuws: de hofberichten vermeldden steevast wanneer koningin Wilhelmina en haar gevolg ter kerke waren geweest en onder wiens gehoor.

Zelfs diensten samen met het circus

Ze woonde een tijdje op loopafstand. De preekbeurten in de Nieuwe Badkapel werden lang vervuld door sprekers van buiten. 'Spreekkanonnen', schreef het dagblad *Trouw* bij het 60-jarig bestaan van de kerk. Grote hervormde theologen, bekende Nederlanders en vrijzin-

nige predikanten vielen zo in de smaak bij ook het Haagse publiek dat al in 1928 besloten werd te stoppen met aankondigingen in de Haagse kerkbode.

Geprikkeld

Vanaf 1926 had de Nieuwe Badkapel jeugddiensten waarvoor speciaal een jeugdkoor werd opgericht. Beide werden een begrip. Niet elke behoefte aan vernieuwing werd gehonoreerd: in 1934 verzochten enkele honderden kerkliden bij de Scheveningse kerkenraad om eenmaal per maand 'liturgische diensten' te mogen houden in de Nieuwe Badkapel; het kerkbestuur wees dat verzoek af: 'Gezien de geestesgesteld-

heid der gemeente, waardoor voorzichtigheid in deze zaak geboden is en niet noodeloos de stemming moet worden geprikkeld.' Andere vernieuwingen gingen door; gezangbundels werden vlot ingevoerd en in de jaren vijftig en zestig had de Nieuwe Badkapel toeristendiensten voor gezinnen, zelfs in samenwerking met 'het circus' aan het Gevers-Deynootplein. Meer liturgische elementen zijn er uiteindelijk toch gekomen. En vijfendertig jaar geleden begonnen de diensten met Bachcantate. Intussen horen ze bij de Nieuwe Badkapel.

PETRA JONKERS

De Scheveningse verzamelingen van Evert de Niet

'We hebben er speciaal een huis voor bijgekocht'

INTERVIEW In kerkelijk Scheveningen gaat geen evenement voorbij, of er valt in de aankondiging te lezen: 'Met een tentoonstelling, samengesteld door Evert de Niet.' Wie is die man die kennelijk dozen vol Scheveningse spullen heeft?

ALS ER IEMAND IS DIE ALLES WEET OVER Scheveningen, is het Evert de Niet. Je kunt het zo gek niet bedenken of hij heeft er een verzameling van: foto's van Scheveningse kerken en mensen, voorwerpen uit het Scheveningse leven van vroeger, schilderijen en houten

'Ik ben geworteld in mijn geboortegrond'

bordjes met Bijbelteksten. Waar laat je dat allemaal als je in een bescheiden bovenwoning woont? 'Toen de woning beneden ons leegkwam hebben wij dat huis erbij gekocht. Daar hebben we de meeste dingen opgehangen en opgeslagen. We hebben het als woonhuis ingericht en gebruiken het ook voor logeés.'

Band met Aalten

Over dat logeren valt veel te vertellen. Als knullette van drie is Evert in de oorlog geëvacueerd naar Aalten, samen met vijfhonderd andere

Evert de Niet, en zijn woning, zijn vol van Scheveningen.

Scheveningers. De kerken hebben hier een bemiddelende functie in gehad: in Aalten kwamen de gereformeerden terecht, in Winterswijk de hervormden. Met de familie die hem opving heeft hij al vijftien jaar contact en jaarlijks gaat hij er met zijn vrouw Corrie op vakantie. Elke twee maanden bezoeken zij de boerin in Aalten die als een tweede moeder voor hem is. He-

laas is zij kortgeleden overleden. De banden met Aalten blijven sterk, wat ook te zien is in de benedenwoning die als een museum oogt. Op diverse plekken hangen foto's en posters over de band tussen Scheveningen en Aalten. Veel Aaltenaren hebben inmiddels dankbaar gebruik gemaakt van de gastvrije uitnodiging om in de benedenwoning te logeren. Evert heeft bereikt dat er een officiële 'dorpenband' is opgericht tussen Scheveningen en Aalten.

Voorouders

In de tijd dat Evert nog een intensieve baan als accountant had, vroegen collega's zich wel eens af waar hij de tijd vandaan haalde om zoveel vrijwilligerswerk in Scheveningen te doen. Met een knipoog zegt hij: 'Eigenlijk had ik helemaal geen tijd om te werken.' In zijn verzameling over Scheveningse kerken bevinden zich ook foto's en namen van voorgangers en kosteren. Hij vindt het belangrijk dat alles bewaard blijft

voor het nageslacht: 'Kerken zijn monumenten, ze bepalen het karakter van de wijk. Door de welvaart en het afnemende geloof lopen veel kerken leeg. Maar als er slechtere tijden komen willen mensen misschien weer terug naar de kerk. Dan is het toch zonde als die gebouwen afgebroken zijn? Een kerkgebouw is behalve een huis van gebed ook een drager van onze culturele identiteit.' Een advies aan de kerken op Scheveningen heeft hij ook: 'De kerken hebben wel archieven, maar foto's zwerven vaak her en der rond en verdwijnen. Maak hier ook een archief van aan!'

De woning oogt als een museum

Vanwaar die bevlogenheid over alles wat met Scheveningen te maken heeft? 'Ik ben emotioneel betrokken bij Scheveningen. Het zit in m'n genen. Ik ben geworteld in mijn geboortegrond. Zoals mijn ouders en mijn voorouders. Wat ik doe moet volledig zijn, dat deed ik in mijn werk, dat doe ik met mijn Scheveningse verzamelingen.' Er verschijnen lachrimpeltjes rond zijn ogen. Evert heeft er duidelijk zin in om hier nog lang mee door te gaan.

GREET KAPPERS

IN - DRUK

'KUN JE IETS OVER DE ZEE SCHRIJVEN?', vroeg de eindredacteur. Ja, zonder zee laat Scheveningen zich niet denken. Sinds de pier van Scheveningen uit de doodslaap is verzeen, kijk ik vanaf een terras daarop graag uit over de zee. Je ziet schepen aan de horizon, bungee-jumpers die mij de rillingen bezorgen, zwemmers die zich ver in zee wagen. De zee is een toeristische trekpleister en tegelijk verraderlijke diepte waarin je kunt ondergaan.

In de Bijbel vertelt de evangelist Marcus over Jezus' omzwervingen bij het meer van Galilea. Toen ik het in Israël voor het eerst vanaf de heuvel bezag, vond ik het eigenlijk maar een bescheiden waterdruppel in het landschap. Maar het kan er stormen en je kunt erin ondergaan! Boeiend is daarom dat Marcus consequent over 'de zee' spreekt. In de Nieuwe Bijbelvertaling vreemd genoeg met 'meer'

UITWAAIEN OP DE PIER

vertaald. Daarmee verdonkeremanend wat Marcus nu juist duidelijk wil maken. In het leven kunnen mensen zo maar kopje ondergaan, want soms gaan zeeën ons te hoog. Scheveningers weten daar ook van, getuige de vissersvrouw die over de zee uitkijkt. Blinken er al zeilen van hoop of heeft de zee zijn tol geëist?

Van jongs af aan ben ik gefascineerd door de ondergang van de Titanic, het 'onzinkbare' schip dat in 1912 een ijsberg raakte. Het brak in tweeën en vijftienhonderd reizigers kwamen om het leven. Waarom zou je voldoende reddingsmiddelen aan boord hebben, als de waterdichte schotten het schip toch drijvende houden? Door onze technische vooruitgang zijn we in staat nog grotere schepen te bouwen, nóg hogere torenflats en sneller te communiceren dan ooit voor mogelijk is gehouden. We zijn tot veel in staat, maar dat leidt ook regelmatig tot slordigheid en zelfoverschatting.

Zo vloog een jaar geleden een Londense torenflat in brand, met fatale gevolgen, omdat de buitenzijde met goedkope materialen was bekleed. Ik denk aan de 'Herald of free Enterprise' die in 1987 voor de kust van Zeebrugge zonk, omdat de boegdeuren niet gesloten waren. In 2005 verdronken in New Orleans (USA) elfduizend mensen, toen de orkaan Katrina over de stad raasde en deze onder water zette. Dat bedoelt Marcus als hij die ogenschijnlijk onschuldige plas een 'zee' noemt: we leven in

een gevaarlijke wereld. Een wereld waarin door slordigheid of pure kwaadaardigheid mensen kopje onder kunnen gaan. Geen verzekeringsmaatschappij kan dat voorkomen, geen overheid kan ons absolute veiligheid garanderen. Er zijn mensen die zeggen dat je alleen maar hoeft te geloven om je veilig te weten voor armoede en rampspoed. Het boek Job dat de afgelopen weken in veel kerken gelezen werd, leert wel anders. Gelovigen genieten bij de Eeuwige geen voorkeursbehandeling. Maar juist daarom staan er in Scheveningen, in dorpen en steden kerken. Plekken om te schuilen tegen de storm, waar liederen tegen duister en onrecht klinken, waar brood en wijn worden gedeeld om het visioen van een nieuwe wereld levend te houden. Liturgie als inspiratiebron om je gaven van verstand en hart in te zetten waar die nodig zijn. En af en toe uitwaaien op de pier.

ROB VAN ESSEN

Protestantse Kerk, kerken per stadswijk

Stadswijken	Kerkgebouwen	Tijd	Zo. 1 juli	8 juli	15 juli	22 juli	29 juli	5 augustus	12 augustus	19 augustus	26 augustus
Centrum Schilderswijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10.15	ds Christiaan Donner	Henk Baars	ds Trinette Verhoeven	ds Trinette Verhoeven	ds Henk Steenvoort	naar Lutherse kerk	naar Lutherse kerk	naar Lutherse kerk	naar Lutherse kerk
Benoordenhout Archipel	Duinzichtkerk Van Hogenhoucklaan 89	10.00	ds Sibren Smits	ds Corrie van Duinen	ds Corrie van Duinen	ds Leo de Leeuw	ds Sibren Smits	ds Corrie van Duinen	ds Corrie van Duinen	ds Corrie van Duinen	ds Corrie van Duinen
Bezuidenhout Mariahoeve	Christus Triumfatorkerk Julia van Stolberglaan 154	10.00	ds Lenie Vollebregt	ds Karlijn Kwint	ds Jaap van den Akker	ds Jan Scheele-Goedhart	ds Annemarie Six-Wiener	ds Karlijn Kwint	ds Michiel de Leeuw	ds Jaap van de Meent	ds Robin ten Hoopen
	Pax Christikerk Zwedenburg 99 (tijdelijk bij Middin)	10.30	ds Peter Bakker	ds Peter Bakker HA	ds Menno Zandbergen	ds Wout van Haften	ds Joshi van Veen	Klaas Bos	dr Gieneke van Veen-Vrolijk	Open Doors	ds Peter Bakker
Stadsdeel Laak Spoorwijk	De Oase Van Meursstraat 1	10.00	ds Durkje Sikkema	Kringviering	ds Nel van Dorp HA	ds Fokke Fennema	ds Aad Dronkert	ds Rob van Essen	kringviering	ds Marius van Duijn	ds Nel van Dorp
Moerwijk/Morgenstond/Zuiderpark	Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	♣ Petra de Nooy	ds Tim van Iersel	Willem Jan de Hek	ds Stanley Tjahjadi	ds Els van de Wolf	Bram Dijkstra Geuze	ds Willemijn van Dijk	ds Yasmin Hsu	Joris van der Spek
Vogelwijk Bloemenbuurt	Bergkerk Daal & Bergselaan 50A	10.00	ds Axel Wicke	dr Paul Sanders	X Sity Smedinga	dr Paul Sanders	ds Olivier Elseman	naar Maranathakerk	ds Martine Nijveld HA	ds Lenie Vollebregt	ds Herbert Wevers
Statenkwartier-O Duinoord Zeeheldenbuurt Regentessekwartier-N	Maranathakerk 2e Sweelinckstraat 156	10.30	Naar Bergkerk	ds Axel Wicke S&T	ds IJjo kkrman	ds Axel Wicke	♣ Sity Smedinga	ds Martine Nijveld	ds Nicole Pronk S&T	ds Martine Nijveld	ds Sierd Lamsma
	Noorderkerk Schuijtsstraat 9-11	10.00	ds Jaap van de Meent	ds Anneke Mooi	ds Henk van Laren	ds Peter Bakker	*	ds Anneke van Mansum-Hoogenboezem	Ronald Mulder	ds Robin ten Hoopen	ds Anneke Mooi
Vruchtenbuurt Bohemen	Bosbeskerk Bobsesstraat 5	10.00	ds Wietske Verkuyl	ds Martin Koster	ds Nico Riemersma	ds Rob van Essen	ds Nico Riemersma	ds Nico Riemersma	ds Trees van Montfoort	ds J. Vree-van Dongen	ds Martin Koster
Loosduinen Waldeck Houtwijk	Abdijkerk Willem III straat 40	10.00	ds Jacob Korf	ds Michiel Aten	ds Martin Koster	ds Gerrit van Reeuwijk	ds Michiel Aten	ds Leo de Leeuw	ds Michiel Aten	ds Martin Koster	ds Wietske Verkuyl
Houtwijk	Houthaghe Toon Dupuisstraat 10	10.00	ds Fokke Fennema	ds Sibren Smits	ds Henk van Laren	ds H. Hemstede	Jenne de Haan	*	ds Gerardus Sipkema	ds Nel van Dorp	ds H. Hemstede
Bouwlust Vrederust Morgenstond	Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds Martin Koster	ds David Schiethart	Mark van der Laan	ds Klaas Wigboldus	ds Fokke Fennema	ds Nicolle Pronk	Renske Slot-de Haan	ds Dolf Tielkemeyer	ds David Schiethart
Scheveningen Dorp	Bethelkerk Scheveningen Jurr. Kokstraat 173	10.00	ds Jan Maasland	ds Wim Scheltens	ds Dennis Verboom	A. van Mansum-Hoogenboezem	ds Evert van Dalen	N. Binnendijk	ds Jan Maasland	ds Jan Maasland	ds Jan Maasland HA
Scheveningen Dorp	Oude Kerk Keizerstraat 8	10.30 17.30	ds Barend Weegink	ds Frederik van Harten ds Jaap Christ	ds Barend Weegink	ds Jaap Quist ♣ J. de Kruij	ds C. van Andel	ds Piet Schalk	ds Wim ten Voorde ds Jan Maasland	ds Barend Weegink	ds Barend Weegink ds E. van Rooijen
Belgisch Park Statenkwartier-W	Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds Ries den Dekker	ds Charlotte van der Leest HA	ds Rein den Hertog	ds Charlotte van der Leest	ds Jacob Korf	ds Otto Boonstra	ds Gerrit Bosma	ds Mark v.d. Laan	ds Pieter Lugtigheid
Duindorp	Pr. Julianakerk Tesselsestraat 6	10.00	♣ Arjo van der Steen	ds H. Groot-Karsijn, 2,0 dienst	ds Frederik van Harten	ds Frederik van Harten	ds T. Wielsma	ds C. Kant	ds G. van der Houten, 2,0 dienst	A. Knoester	ds Frederik van Harten
Ypenburg	De Toevlucht Laan van Hoornwijk 140	10.00	ds Rob van Essen S&T	ds Cor Baljeu	ds C. Kühler	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema	ds Jacob Korf	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema
Leidschenveen	De Leidraad Harriët Freezerhof 28	10.00	Mario Boelen	X	ds Willemijn van Dijk-Heij	Petra Vossegat-Bruin	X	ds Theo Haitjema	les de Jong	X	ds Willemijn van Dijk-Heij

Kerken in overige categorieën

PKN-kerken voor de hele stad	Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00	ds J. Schuurman, bevestiging ds Eibert Karel Foppen 15.00 ds E. Foppen	ds B. Haverkamp	ds Eibert Karel Foppen	♣ J. Menkveld	dr Paul Visser	ds M. Schuurman	*	ds B. Haverkamp	ds Eibert Karel Foppen
	Houtrusterk Beeklaan 535	10.30	ds Karl van Klaveren	ds Janna Postma	ds Carola Dahmen	ds Tina Geels	ds Jeroen Bellwinkel	ds Klaas Douwes	ds Marcel Kemp	ds Esther Bijlsma	Provinciale dag VVP
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds Johan Smit ♣	ds Rienk Lanooy	ds Aafke Zaal HA	ds Tim van de Griend	ds Karel Wigboldus	ds Carel ter Linden	ds Rienk Lanooy HA	ds Jean-Jacques Suurmond	10.30 ds Rienk Lanooy Cantate ♣
	Evang Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Wout Huizing HA	ds Hanneke Allewijn	naar Lukaskerk	naar Lukaskerk	naar Lukaskerk	ds Trinette Verhoeven HA	ds Fokke Fennema	ds Trinette Verhoeven	ds Trinette Verhoeven startzondag
Overige kerken	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur Karel Blei	pasteur Hartman Out NL	pasteur Daniël Ribs	pasteur Hartman Out	pasteur Hartman Out	pasteur Hartman Out NL	pasteur Liesbeth van Hilten-Matthijsen	pasteur Daniël Ribs	pasteur Liesbeth van Hilten-Matthijsen
	Deutsche Evang Gemeente Bleijenburg 5	10.30	Pfrin Susanne Mathis-Meuret, Pfr Jan Mathis	Pfrin Susanne Mathis-Meuret	*	Präd. Dagmar Opper	Präd. Ulrich Thöle	Präd. Ulrich Thöle	Präd. Ulrich Thöle	*	*
	Doopsgezinde Gemeente Paleisstraat 8	10.30	ds Jannie Nijwening	ds Han Cuperus	ds Jannie Nijwening	X	ds Rein Luther	ds Rinske Verheus-Nieuwstraten	ds Nelleke Kan	ds Jeanette van Woerden	ds Jannie Nijwening
	Ekklesia Brouwersgracht 2-k, in steeg door hek	Zomerstop	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Ev. Broedergemeente Hernhutters Chassésstraat 1	10.00	br Georgine Bendt-Wijsman	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	br Georgine Bendt-Wijsman	11.00 br Dyoemati Tumin	zr Christine Welschen liefdesmaal	zr Christine Welschen	br Dyoemati Tumin	25/8 19.00 Ariadienst br H. Belfor. 26/8 11.00 zr Christine Welschen
	Haagse Dominicus Th. Swenckestraat 30	10.30	Thema: Verbinden, Paul v.d. Harst	X	X	X	X	X	X	Thema: De tijd, Kitty Bouwman	X
	Indon Ned Chr. kerk Gkin Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	13.30	ds I. Made Priana	Betty Tjipta Sari	ds Marco Visser	ds Stanley Tjahjadi	ds Chris de Jonge	ds Johannes Linandi HA	Betty Tjipta Sari	ds Surya H. Harefa	ds Stanley Tjahjadi
	Kruispuntgemeenschap Holzichtlaan 115	11.00	ds Joop Zuur	X	rev Jaap Theunisz	X	ds Hans Mudde HA	br Hans Koster 4 jaar Kruispunt	X	ds Roel de Meij Mecima HA	X
	Remonstrante kerk Laan v. Meerdervoort 955	10.30	ds Reinhold Philipp	ds Antje van der Hoek	ds Reinhold Philipp	ds Johan Goud	ds Reinhold Philipp	ds Reinhold Philipp	ds Rien Lutmers	ds Sigrid Coenradie	ds Antje van der Hoek
	Geref Kerk Vrijgemaakt Duinkerkerstraat 1	10.00	ds At Kramer	dr Hans Schaeffer	ds Kim Batteau	preeklezen	preeklezen	♣ Dick Groenendijk	preeklezen	ds Jasper Klapwijk	ds Jasper Klapwijk
Ziekenhuizen	Bronovo Ziekenhuis Bronovolaan 5	10.00	ds Irene Visser	pastor Guido Schürmann	ds Casper van Dongen	ds Lenie Vollebregt	ds Wilna Steenbergen S&T	ds Engelen Hulsman	pastor Bertus Wessel	ds Irene Visser	ds Engelen Hulsman S&T
	Haga Ziekenhuis Leyweg 275	10.00	pastor Robin Voorn	ds Yvonne Schoonhoven	pastor Wim Hoefman	pastor Bosco Beijk	pastor Wim Hoefman	pater Bosco Beijk	pastor Wim Hoefman	ds Jacob Korf	ds Mendie Hofma
	MCH Westeinde Lijnbaan 32	10.00	pastor Bertus Wessel	gast PKN	pastor Bertus Wessel	pastor Guido Schürmann	pastor John Batist	pastor Bertus Wessel	pastor Elma Beerends	ds Engelen Hulsman	pastor Elma Beerends
	MCH St Antoniusshove Banninglaan 1 Leids'dam	10.30	pastor Guido Schürmann	ds Irene Visser	pastor John Batist	pastor Bertus Wessel	pastor Bertus Wessel	pastor John Batist	ds Trinette Verhoeven	pastor Guido Schürmann	pastor Bertus Wessel
Dienstdoov en slechthorenden	Franciscuskerk Nic Broeckhuijsenstraat 23	10.30	ds Mineke Kroes/S. Motiram Sharma	ds Robert Nangu	pastor Mieke Speckens	ds Joop Zuur	ds Joop Zuur	pastor Hildegard Verbaarschot	pastor Engel Leune	ds Joop Zuur	pastor Nanda de Hoop
	Clarakerk Rozenbottelstraat 14	10.30	pastor Sjef Smit	pastor Nanda de Hoop	pastor Bernadette Janssens	ds Robert Nangu	pastor Rien Leijdekker	ds Joop Zuur	pastor Bernadette Janssens	ds Mineke Kroes	Pastor Hildegard Verbaarschot
Dienst doven en slechthorenden	Koningkerk Br. Ingenhoeslaan 4 Voorburg	10.00	ds Aad Dronkert	X	ds Lenie Vollebregt	X	X	ds Els van der Wolf-Kox	X	ds Pieter Lugtigheid	X

Kerken met vaste gegevens voor elke zondag

<p>Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Elke zondag 8.30 Gesproken Holy Communion 10.30 Contemporary & Traditional (Holy Communion) Services with on 4th Sunday Anointing & Prayer for Healing.</p> <p>17.00 Wellspring Service. On 4th Sunday: Choral Evensong</p>	<p>Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastr. 7 zo 10u. eucharistie</p>	<p>American Protestant Church Esther de Boer van Rijcklaan 1 9.45 am contemporary service 11.45 am traditional service</p>	<p>Volle Evangelie Gem. Vredekerk Maartensdijklaan 126 zo 10u30 NL za 19u Arabisch</p>	<p>Zevende dag Adventisten Robijnhorst 197 Op zaterdag! 10u Bijbelstudie 11u dienst</p>	<p>Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30 Elke maandag 19.30 Taizéavondgebed</p> <p>Elandstraatkerk Elke 1e zaterdag van de maand 19u30 Taizéviering</p> <p>Koningkerk Voorburg Elke 2e zaterdag van de maand 19u30 Taizéviering</p>
<p>Evangeliegemeente Morgenstond Exoduskerk Beresteinlaan 263 Zo 10 samenkomst</p>	<p>Baptistengemeente Vier Heemskinderenstraat 91 10u samenkomst</p>	<p>Leger des Heils Ambachtsgracht 198 10u30 samenkomst met muziekcorps en zangbrigade o.l.v. Majoor Elsie Klarenbeek</p>	<p>Het Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170 Zo 9u30 samenkomst</p>	<p>Genootschap der Vrienden - Quakers Stadhouderslaan 8 Zo 10u30 stille samenkomst</p>	

Rooms-katholieke kerken, Nederlandstalige weekendvieringen, zie verder www.rkparochievierevangelisten.nl en www.rkdenhaag.nl

<p>Centrum, Parkstr. 65a H. Jacobus Maier Zo 9 u NL, 10u Lat, 12u15 NL 16u vespers</p>	<p>Schilderswijk, Hoefkade 623, H. Martha, za 19u, zo 11u</p>	<p>Haagse Hout, Wassenaarseweg 53, St. Paschalis Baylon, Zo 11u</p>	<p>Waldeck/Kijkduin Aaltje Noorderwierstr. 4 H. Pastoor van Ars Do 10u, vrij 9u, za 17u (mei), zo 10u30</p>	<p>Marlot Bloklendenplein 15, Onbevlakt Hart van Maria, zo 9u30</p>	<p>Rijswijk v. Vredenburgweg 69, H. Bonifatius, Za 19 u, zo 11u</p>	<p>Rijswijk Sir Winston Churchillaan 372 H. Benedictus & Bernadette, Za 19u, zo 9u30</p>	<p>Deutsch Badhuisweg 35a Sonntags 10u30</p> <p>English Bezuidenhoutseweg 157 Sunday 10.00, 17.30</p> <p>Français Stoepleaan 4 Wassenaar Dim 17.00</p>	<p>Doordeweekse diensten: ■ Aandachtscentrum Schoolstraat 18 di t/m vr 13 u stilteviering ■ Evangelisch Lutherse Kerk elke wo 12.45-13 u middaggebed</p>
<p>Regentessekwartier Beeklaan 188, H. Agnes, za 20u NL, zo 10.00 NL, 12u Sp</p>	<p>Valkenbos, Kamperlooiestraat 279, Kerk Titus Brandsma Zo 10u30, vrij 10u</p>	<p>Loosduinen, Loosd. Hoofdstr. 4, Kerk Maria van Eik & Duinen zo 10 u, za 17u</p>	<p>Leyenburg Leyweg 930 Emmaüskerk Zo 10u, za 13u</p>	<p>Scheveningen Scheveningsweg 233, H. Antonius Abt, za 17u, zo 10u30.</p>	<p>Zeeheldenbuurt Elandstraat 194 OLV Onbevlakt Ontvangen, zo 11u</p>			

Symbolen: ♣ met cantorij, muziek etc; X geen dienst; ♣ zie website van de kerk; ♣ voorganger met preekconsent; ♣ kerkelijk werker; ♣ proponent (ds i.o.) ♣ missionair pionier

AGENDA: JULI/AUGUSTUS

Voor adressen van kerken zie pagina 6.

Helpt u Hagenaars aan informatie over activiteiten op kerkelijk, spiritueel of cultureel gebied? Tips en aankondigingen kunt u opgeven via redactie@kerkinderhaag.nl of kerkinderhaag.nl. Meer en uitgebreidere aankondigingen op de website.

Franciscusfeest

Feestelijke lunch ter gelegenheid van vijf jaar paus Franciscus. Speciale gasten zijn ouderen, dak- en thuislozen, afnemers van voedselpakketten, migranten zonder verblijfsrechten. Maar iedereen is welkom.

Zo 1 juli, 12:30 u ■ Kerkplein Jacobuskerk, Parkstraat 65a

Expositie
Het Aandachtscentrum exposeert pastelschilderingen en keramieken voorwerpen, gemaakt door men-

sen met een verstandelijke beperking of hersenletsel.

Ma 13:30-16:30 u; di-vr, 10-16:30 u; za, 10:30-12:30 u ■
Schoolstraat 18

Vliegt de tijd?

Vierluik door pastoraal werker Tineke van Royen-Krol over de tijd in de natuurkunde (Einstein), filosofie (Bergson), literatuur (Proust) en Bijbel (Prediker).
Do 5 juli, 17:30 u ■ Remonstrantse kerk

Atlantikwal

Presentatie door stadsgids Robert van Venetië over de meidagen van 1940 en de aanleg van de Atlantikwal, dichtbij de Houtrustkerk. Aansluitend een wandeling naar de machinebunker in het Westbroekpark.

Za 7 juli, Lezing 11 u. Wandeling 12 u. Info, opgave: ds. Karl van Klaveren, tel. 06 11 04 19 92.

Natuur in Moerwijk

Themaviering (11 u), lunch (12 u) en allerlei activiteiten (14 u) i.v.m. festival 'Vier de Natuur Moerwijk'. Org. Baptistenkerk Den Haag en Pioniersplek Geloven in Moerwijk (PKN).
Zo 8 juli ■ Baptistenkerk

Leonard Cohen

Potluckmaaltijd (18 u), inleiding door de doopsgezinn-

de predikant Jannie Nijwening (19:30 u) en vertoning van documentaire 'I'm your man' over het concert van Leonard Cohen bij zijn zeventigste verjaardag.

Do 12 juli, 18-22 u ■ Paleiskerk

Paradijs, dood, kind

Verliezen woorden hun waarde in een 'beeldcultuur'? Vier bijeenkomsten o.l.v. dr. Johan Goud over drie beladen woorden: paradijs, dood en kind. Inleiding over religie en poëzie. Aandacht voor dichters, profeten en filosofen.

Vanaf wo 25 juli, 14-16 u ■ Remonstrantse kerk

Bijbelverhaal en inspiratie

Hoe kunnen oude en vertrouwde bijbelverhalen opnieuw inspireren? Themadag door ds. David Schiethart (Shalomkerk) en pater Frans Vervooren (Pastoor van Arskerk). Incl. lunch. Opgave uiterlijk 1 aug. bij i.giezeman@hetnet.nl.

Za 4 aug, 10:30-16 u ■ Pastoor van Arskerk

PERSONALIA

Waltraut Stroh

Pastor voor internationale studenten in Delft en Den Haag Waltraut Stroh is met pensioen gegaan. Als een van de twee 'interfaith chaplains' verleende ze spirituele maar ook praktische gastvrijheid. Een uitgebreid interview verschijnt in het septembernummer. Haar afscheidsspeech staat op kerkinderhaag.nl.

Trinette Verhoeven

Ds. Trinette Verhoeven neemt afscheid van haar dubbelfunctie bij de Lutherse gemeente en de Lukaskerk. Ze wordt classis-predikant van de provincie Utrecht. Eerder was Verhoeven president van de evangelisch-lutherse synode van de Protestantse Kerk in Nederland.

Verhoeven wordt opgevolgd door Hanneke Allewijn, tevens straatpastor sinds januari. Dit najaar verschijnt in KDH een interview met Trinette Verhoeven. Afscheidsdienst: zondag 26 augustus, 15 uur, Lukaskerk.

Ronald van Berkel

Ronald van Berkel, sinds 2007 diaken bij parochie Maria Sterre der Zee, verhuist per 1 september naar parochie H. Nicolaas te Zoetermeer. In Den Haag werkte Van Berkel vanuit de geloofsgemeenschappen H. Ignatius en H. Willibrord. Hij maakte zich hard voor de interculturele samenwerking tussen de parochiegemeenschappen, organiseerde en begeleidde jongerenactiviteiten en hielp kwetsbare stadsbewoners vanuit het Multicultureel Ontmoetingscentrum in de Schilderswijk.

Eibert Karel Foppen

Eibert Karel Foppen is de nieuwe predikant van de Bethlehemkerk. Hij volgt Laurens Jan Vogelaaar op. Vanaf 2013 was Foppen predikant in Gorinchem. Eerder stond hij op de kansel in Bleiswijk en Katwijk aan Zee. De bevestigingsdienst is zondag 1 juli, 10 uur. De intrededienst die dag om 15 uur.

Greetje Zomer

Greetje Zomer is de nieuwe dominee in de Noorderkerk. Zij was eerder predikant in het gevangeniswezen. De bevestigingsdienst is zondag 19 augustus, 12 uur.

OPROEPEN

Thuishuis 'House Martin' i.o.

In Den Haag wordt een zorgthuis opgericht waar dak- en thuislozen zonder gespecialiseerde zorg kunnen uitzielen en eventueel overlijden. Initiatiefnemer Marie-Anne van Erp zoekt een geschikt pand, bestuursleden en financiën. Hulp en suggesties zijn zeer welkom. Info en contact: thuishuishousemartin.com en 06 51 75 65 65.

Zomerkamp kinderen Schilderswijk

Het Multicultureel Ontmoetingscentrum Schilderswijk en de PKN Hattem houden een zomerkamp voor Haagse kinderen van ouders die afhankelijk zijn van de voedselbank. Doel: kinderen blij maken, aanzetten tot interculturele socialisatie, en ouders een rustweek geven. Vakantiekosten ca. € 40 per deelnemer. Wie helpt een kind (6-12 jaar) met een donatie op vakantie? Info over steun: 06 12 31 30 53, kamphaagsekinderen.nl, kamphaagsekinderen@gmail.com.

RECTIFICATIE

Foto met bijschrift

In het mei-juni-nummer (206) staat op pg. 5 het artikel 'Jarenlang uitgebuit als huis slaaf in een ambassade'. Daarbij staat een foto (zie hieronder) waarop Aziatisch ogende vrouwen en kinderen een rood lint opgespeld krijgen. Het bijschrift vermeldt:

'Markt waar Angolezen gewaarmerkt en verhandeld worden voor smokkel en handel in Europa.' Het artikel gaat over een maatjesproject van de protestantse kerkenorganisatie Stek. Gedupeerden van huiselijk geweld en allerlei soorten uitbuiting worden bijgestaan door vrijwilligers. De foto met het bijschrift zijn onzorgvuldig overgenomen. De redactie kan de bron niet achterhalen en de juistheid van het bijschrift niet verifiëren. Helaas benadrukt de afbeelding het slachtofferschap, terwijl de gedupeerden uit het artikel in werkelijkheid weerbaar zijn.

Lintjesregen in Den Haag

Dit voorjaar hebben twaalf Hagenaars een koninklijke onderscheiding ontvangen. Vijf vanwege goed werk vanuit kerken of christelijke organisaties:

Ridder Marie-Anne van Erp

Als directeur van het Multicultureel Ontmoetingscentrum Schilderswijk, heeft Van Erp de voormalige H. Hartkerk een nieuw leven ingeblazen. Ze heeft activiteiten ontwikkeld voor de meest kwetsbare inwoners uit de wijk en daarbuiten.

Ridder Rob Kurvers

Als pastoor heeft Kurvers parochies gefuseerd tot de voormalige Driekoningenparochie. Hij heeft zich ingezet voor de restauratie van de Paschalis Babylonkerk.

Ridder Jacob Korf

Docent Nederlandse taal bij het Multicultureel Ontmoetingscentrum Schilderswijk, gastheer bij het Aandachtscentrum, be-

stuurslid en rondleider bij de Grote Kerk (centrum), voorzitter bij tal van kerkelijke en levensbeschouwelijke organisaties, predikant.

Ridder Catharina Plummers

Oprichtster van Stichting Plattelandsontwikkeling Senegal, vrijwilliger bij het Rode Kruis, de Kloosterkerk, het Aandachtscentrum, Stichting Interkerkelijke Vakantieweken, Haagse Sociëteit Lichamelijk Gehandicapten.

Lid Tilly Thierry-Van Bohemen

Vrijwilliger bij het Couvéehuis, verzorgingshuis Bosch en Duin, ouderling bij de Zorgvlietkerk.

VERSE THEOLOGIE

LEID ONS NIET IN VERZOEKING

LEID ONS NIET IN verzoeking' (protestants), 'bekoring' (rooms-katholiek), 'beproeving' (Nieuwe Bijbelvertaling, rooms-katholiek). Hertalen is een heikele zaak. Afgelopen Advent introduceerden de Franse bisschoppen een nieuwe vertaling van het Onze Vader met als zesde bede 'Laat ons niet in verzoeking vallen'. Tijdens een recent interview werd paus Franciscus gevraagd wat hij daarvan vond. Hij antwoordde: 'Ik ben het die valt. God brengt een mens niet in verleiding. Dat doet een vader niet. Een vader helpt je meteen op te staan. De gene die je in verleiding brengt is Satan.' Verschillende rapportages vermelden ook dat de paus 'Leid ons niet in verzoeking' geen goe-

de vertaling vond omdat deze misleidend is voor moderne oren. Krantenkoppen maakten ervan: 'Paus wil nieuwe vertaling van het Onze Vader.' Niet dus. Nepnieuws.

In *Kerk in Den Haag* wees Lietaert Peerbolte, hoogleraar Nieuwe Testament aan de Vrije Universiteit Amsterdam, dit voorjaar erop dat we deze bede vinden bij Matteüs 6:13 en Lucas 11:4 en de Didache (Leer) uit begin tweede eeuw. De oudste bewoording van het Onze Vader staat dus onmiskenbaar aan de zijde van de traditionele vertalingen: Leid ons niet in verzoeking. 'In de rooms-katholieke traditie', zo vervolgt hij, 'heeft de Heilige Vader het gezag om de uitleg van de Schrift te bepalen. In de protestantse traditie geldt dat de Schrift het laatste woord heeft.' Een overtrokken opmerking! Ook protestantse bijbelvertalers zoeken naar een ver-

staanbare vertaling voor de moderne mens (zie de Nieuwe Bijbelvertaling). De vraag blijft staan of Jezus zo over God heeft gesproken: dat God de mens in verzoeking brengt.

In de Schrift lezen we dat God Abraham op de proef stelt, dat God Satan toestaat Job te beproeven en dat Satan Jezus beproeft in de woestijn. Voor de bijbelse mens klinkt de bede 'Leid ons niet in verzoeking' waarschijnlijk aanvaardbaar. Misschien ook niet, want in diezelfde Bijbel lezen we bij Jakobus 1:13: 'Wie in verleiding komt, moet niet beweren: "Die verleiding komt van God." Want God stelt niemand aan verleiding bloot, zoals Hij zelf ook niet door iets slechts in verleiding kan worden gebracht.'

Wat nu? Heeft Jezus zo gesproken of niet? Het

is goed ons te realiseren dat bovenvermelde teksten in het Grieks geschreven zijn, maar dat Jezus en zijn leerlingen Aramees spraken. De Griekse teksten zijn dus een vertaling van het Aramese Onze Vader. Helaas beschikken we niet over een Aramese tekst. De vertaling vanuit het Aramees naar het Grieks heeft al gelijk verschillen opgeleverd. Zo spreekt Matteüs van 'Vergeef ons onze schulden' (6:12) en zegt Lucas 'Vergeef ons onze zonden' (11:4). Dat roept de vraag op: heeft Jezus nu echt gezegd 'Leid ons niet in verzoeking' of was het toch eerder 'Laat ons niet in verzoeking vallen'?

BEN PEX MHM

PATER BEN PEX IS PRIESTER IN DE HAAGSE PAROCHIE MARIA STERRE DER ZEE.

Troubadour

TROUBADOUR MARTIJN BREEMAN. OPNAMES EN AGENDA OPTREDENS: KERKINDENHAAG.NL

FOTOGRAAF: SYLVIE HESSELS

Geschreven naar aanleiding van fotosessies op de boulevard van Scheveningen. Uilen en papegaaien zaten urenlang in de brandende zon om tegen betaling met toeristen op de foto te gaan. De uilen zaten vastgebonden aan een stuk hout en kregen geen water.

Uilen op de boulevard

Aan het strand van Scheveningen als het warm is - zeg maar: heet - dan gebeuren nare dingen: zwaar geval van dierenleed. Honden in de hete auto dat vindt niemand in de haak, maar met uilen op de foto is onschuldig volksvermaak? Nergens schaduw om te schuilen. Dorstig, uitgedroogd en moe. Houdt u van gebraden uilen? Ga naar Scheveningen toe. Nee, met dierenlevens spelen is geen koosjer volksvermaak. Mocht u zich nogal vervelen, ga dan naar een speelgoedzaak.

'The Boy', sculptuur en foto van Johan Creten.

Foto's, preken en workshops

'Zondvloed' in de Kloosterkerk

AGENDA Het verhaal van de Zondvloed komt voor in meerdere religieuze tradities. Jonge fotografen geven in de Kloosterkerk hun visie op dit verhaal. Aan hun foto-expositie worden deze zomer preken en workshops gewijd.

DE FOTOGRAFEN WERDEN IN HUN WERKEN geïnspireerd door zeven verhalenvertellers, onder wie een rabbijn, een islamoloog en ook Rienk Lanooy, predikant in de Kloosterkerk. Hij bespreekt die inspiratie in zijn preken. De kinderportretten van Ingemar Jorijn Mulder (1990) verbeelden de druk waaraan kinderen van kleins af aan onderworpen worden. Zij baseerde

Opstijgen naar beter leven. Fotograaf: Cigdem Yuksel.

Scheveninger 'Bobbie', bevlogen in de kerk

Op Scheveningen woont een grote kindervriend, Gert-Jan van de Ende. De meesten kennen hem als Bobbie in zijn vrolijke, clowneske rol naast de serieuzere Ernst. Samen schitteren ze al jaren op tv, in films en in optredens. Bevlogen en vriendelijk is Gert-Jan ook in de Scheveningse Bethelkerk, van jongs af aan. Hij was ouderling en ontwikkelt er kinderactiviteiten. Hoewel God en geloof in Bobbies wereld niet expliciet aan bod komen, communiceert het duo volgens Gert-Jan wel degelijk christelijke normen en waarden: 'Ernst en Bobbie komen altijd in de problemen, en die lossen ze dan weer op. Indirect vertellen we over het goede. In feite gaat het over ellende, verlossing en dankbaarheid.' Lees online het interview van Margot C. Berends met Gert-Jan van den Ende: kerkinderhaag.nl/interview/bobbie.

Klei, brons en paarden in Beelden aan Zee

Op Scheveningen komen cultuursnuivers in Museum Beelden aan Zee aan hun trekken met twee nieuwe exposities. De tentoonstelling 'Naked Roots' bevat zo'n vijftig sculpturen in klei en brons van de Belgische kunstenaar Johan Creten. De titel slaat op de naaktheid van zijn beelden en hun symbolische zeggingskracht over thema's als oorsprong, het individu in de geschiedenis en verhoudingen. De *New York Times* omschreef Johan Creten als een kunstenaar die keramiek uit de ambachtelijke sfeer wist te halen en een toonaangevende plaats binnen de hedendaagse kunst bezorgde. Expositie tot 23 september.

Het idee dat onze gemoedstoestand kan worden afgeleid van de manier waarop wij met dieren omgaan, is de rode draad in het werk van Charlotte Dumas uit Amsterdam. Haar serie 'Anima' toont de caissonpaarden van het Arlington National Cemetery, een militaire begraafplaats nabij Washington DC. Daar brengen vijftig paarden gesneuveld militairen naar hun laatste rustplaats. Charlotte Dumas fotografeerde en filmde ze voordat ze in slaap vielen. 'Ze drukken kwetsbaarheid uit, en hun overgave aan het onderbewuste.' Expositie tot 12 augustus.

OPEN DINSDAG T/M ZONDAG, 10-17 UUR.

haar foto's op 'het gruwelijke gegeven dat God met de Zondvloed ook kinderen straft'. Anaïs López (1981) verbeeldt het verhaal van Mynah, een spreuwsort die vanwege zijn schelle geluid wordt verjaagd uit zijn habitat. Mynah staat voor López symbool voor wat er niet past in deze maatschappij. Cigdem Yuksel (1989) focust zich juist op de hoop die uit het zondvloedverhaal spreekt. De foto van de jonge acrobaat Arthur maakte zij in een sloppenwijk in Zambia. Hij staat symbool voor het opstijgen naar een beter leven. Een zeer persoonlijk verhaal is dat van Ilvy Njiokiktjien (1984). Haar moeder overleed na een kort ziekbed. Deze 'persoonlijke Zondvloed' vertaalde Ilvy in een intiem familieportret. De overige fotografen in de tentoonstelling zijn: Erik van Bemmel (1985), Martijn Fabrie (1990) en Stephanie Nypels (1991).

Workshops

Twee fotografen geven workshops over hun werk.

Zaterdag 7 juli, 13-16 uur: Martijn Fabrie beschrijft hoe je met fotografie en verhaal kunt vertellen, en deelnemers gaan op pad voor stadsfoto's.

Zaterdag 25 augustus, 13-16 uur: Bruno van de Elshout bespreekt met ter plekke gemaakte zelfportretten hoe wij onze grote belofte kunnen zijn, maar ook een bedreiging voor onszelf.

TE ZIEN TOT 19 SEPTEMBER: DINSDAG T/M ZATERDAG, 12-16 UUR. KAARTEN WORKSHOPS: BIJBELSMUSEUM.NL.

FOTOGRAAF: NATALIA AVORA

Grot bij zee trekt veel bezoek

In het toeristische gebied van Scheveningen staat sinds 1913 de Lourdeskapel. Zelfs na de sluiting van de aangrenzende kerk in 2005, komen er dagelijks tientallen bezoekers voor gebed, stilte of om een kaarsje te branden. De kapel is vooral in trek bij multiculturele Nederlanders en buitenlandse vakantiegangers. Op Maria- en zondagen baadt het gebedshuisje in een zee van kaarslicht. Achter het altaar staat een verkleinde kopie van de grot in Massabielle bij Lourdes, waar in 1858 de verschijning van Maria aan Bernadette Soubirous plaatsvond.

DAGELIJKS 9-18 UUR. ROZENKRANSGEBED DE TWEEDE ZATERDAG VAN DE MAAND, 11 UUR. MIS MET DE FRANSTALIGE PAROCHIE TOUS LES SAINTS OP DE EERSTE ZATERDAG, 11 UUR.

COLUMN

WANNEER WE 'S OCHTENDS BLIJ WAKKER worden door een mooie droom, proberen we ons die zo goed mogelijk te herinneren. Als jongeman droomde ik vaak over een paradijs. Ik vroeg me af waar dat zou zijn en of ik er überhaupt ooit zou komen. Nu sta ik hier, op een duintop in Scheveningen. Ik kijk zo ver als ik kan. Achter de horizon, 7,500 kilometer verder, moet Nepal liggen. Daar begon ooit mijn levensreis. En ik huil van blijdschap, want mijn droom lijkt werkelijkheid. Tot lang na zonsondergang staar ik voor me uit. Met kneepjes houd ik me wakker. Ik weet dat slaap mij onvermijdelijk terugvoert naar de nachtermerries van vroeger.

Mijn naam is Manoj. Ik kom uit een onbeduidend dorpje in Nepal, dat Google Maps niet kan vinden. Ik ben als Dalit geboren, in de kaste van 'onaanraakbaren'. Mensen die volgens het volksgeloof geen bestaansrecht hebben en op aarde hun straf uitzitten vanwege een bezoedeld, vorig leven. Mijn ouders waren arme boeren. Als kind

DROOMREIS NAAR SCHEVENINGEN

vond ik het gewoon om achterin de klas te zitten, voedsel en water niet aan te raken (laat staan hongerplaatsten), openbare ruimten als tempels niet te betreden en zo nu en dan in elkaar getrapt te worden. Die nachtmerrie hoorde bij het leven. Mijn vader vocht voor mijn toekomst door handgemaakte sieraden aan huis te verkopen en zo studiegeld in te zamelen. Plunderende troepen maakten daar tijdens de burgeroorlog van 1996-2006 een einde aan. Mijn wanhoop bereikte een hoogtepunt toen ik verliefd werd op een vrouw buiten ons dorp, en... hé, slaap ik soms?! Manoj, word wakker!

Achter de zee verbeeld ik mij de Tibetaanse berg Kailash. Volgens stokoude overleveringen zouden de goden daar hun aardse verblijfplaats hebben en zo nu en dan op een trap afdalen uit de hemel. Als kind hoopte ik mij te reinigen met het water uit de Karnali-rivier, die bij Kailash ontspringt en langs mijn woonplaats stroomt. Daar zwom en viste ik met vriendjes. Toen ik net in Nederland woonde, fantaseerde ik

soms dat de goden mij in dat water verdrongen en meegevoerd hadden naar Scheveningen. Wat een vergissing! Want precies dat geloof in hun goden geeft hooggeplaatsten het blinde maar gerechtvaardigde vertrouwen om over anderen waardigheid te mogen oordelen. Bijvoorbeeld over mijn geliefde. Hoe kon zij, toevallig geboren in een hogere kaste, mij aanraken - zelfs met mij samenleven? Een smet op zuivere bloedlijn van haar familie. De familie geloofde spiritueel verplicht te zijn om ons te vervloeken, en om de culturele eer te behouden, zo mogelijk te vermoorden.

De hel maken we zelf: dat is mijn geloof. Het kan ook anders. Hier op Scheveningen vissen en zwemmen mensen van alle rangen en standen in hetzelfde water. En kan iedereen een glimlach verdienen. Ik moest daaraan wennen; nooit eerder kreeg ik een harinkje met 'prettige dag!' toe. Soms stuit ik in de duinen op een buffel; het enige dat ik hier mis, is de vrijheid om op zo'n beest te springen, haha!

'Veel Nederlanders geloven niet meer zo veel', vertelde een vriend mij. Het is juist dankzij die Hollandse nuchterheid dat mensen hier zo goed leven. Want het ware geloof is zonder aanzien des persoons. Het paradijs maken we zelf. Hier ben ik gelukkig.

MANOJ

De Karnali-rivier in Nepal.